

В-к "Дневник", 14 януари 2009 г.

Огнян Минчев: Кризата показва какво ще стане, ако Европа не слуша "Газпром"

Политолог

Автор: Драгомир Иванов | dragomiri@dnevnik.bg
14 януари, 14:11

Огнян Минчев

Фотограф: Асен Тонев

Огнян Минчев е завеждащ катедра "Политология" в Софийския университет, директор на Европейския съвет за външна политика - София, и на Института за регионални и международни изследвания. Потърсихме го за коментар на конфликта между Русия и Украйна, който повече от седмица оставя няколко европейски държави без газ, и за поведението на българското правителство в ситуацията, при която страната е най-тежко засегната от всички членки на ЕС.

Можеше ли да се очаква газовата криза, парализирала половин Европа? Как се стигна дотук?

- От години между Украйна и Русия съществува напрежение относно условията за доставка и пренос на газ. Това напрежение прераства в открит конфликт неколкократно след 2004 г. Освен аргументите на търговския спор, които са известни, основно значение за ескалацията през тази година (както и в началото на 2006 г.) имат политическите интереси на Русия. Москва не можа да се примири с оранжевата революция в Украйна, за руското мислене очевидно Украйна е временно отделена от Русия територия. Още по-малко ще се примири Русия с приемането от Украйна на един по същество западен модел на демократично развитие, който я насочва към по-динамично сътрудничество с ЕС и НАТО. За режима в Кремъл основната заплаха са

самият факт на демократизацията на Украйна и рискът от разпространение и на руска територия. Разпространето на западния демократичен модел върху страните от бившия Съветски съюз - "близката чужбина" - е основно геополитическо предизвикателство, заплашващо имперските амбиции на Москва. А друго бъдеще за Русия освен възстановяването на империята в Кремъл не си представят. Нахлуването в Грузия през август 2008 г. вследствие на повече от 17 години целенасочено подклаждане на етническо напрежение в Абхазия и Южна Осетия беше белег за изчерпаното търпение на Русия към разпространението и развитието на този алтернативен социален и политически модел в най-близко съседство. Атаката срещу Украйна има същия политически подтекст, а целта ѝ е да я представи като страна, на която не може да се разчита, ненадежден търговски и политически партньор, в който цари хаос и който не е в състояние да поема отговорност по своите договори със съседни страни. Разчита се, че именно този образ на Украйна ще я отчужди от Европа и ЕС. Това е малката политическа цел на тази криза.

А каква е по-дългосрочната цел?

- По-дългосрочната и по-голямата политическа цел е свързана със статута на Русия и нейните отношения с Европа. Русия е в изключително тежка финансово-икономическа ситуация, което се дължи на комбинация от няколко фактора. Световната финансова криза нанесе изключително силен удар върху руската финансова система и стойността на големите руски компании - Русия е може би най-пострадалата страна от тази криза. Москва загуби почти половината от инвестиционния фонд от 400-500 млрд. долара, който натрупа от износа на нефт и газ по високите цени през последните години. За по-малко от 6 месеца цената на нефта на международните пазари спадна от 150 на под 40 долара за барел. Това вече е под бюджетния санитарен минимум, на който Москва може да изнася своя нефт, като вземем предвид, че износът на енергоносители съставлява около 70% от руския национален доход. Свивът на международните цени на енергоносителите изправя режима в Кремъл пред бюджетна блокада, оттам - и пред опасност от социални и политически вълнения в една страна с остри социални, демографски и инфраструктурни проблеми, каквато е днешна Русия. Тези предизвикателства трябва да бъдат посрещнати от една изключително негъвкава и нереструктурирана политическа конструкция, каквато представлява днешният режим в Москва. Всички, които твърдят, че Русия при Путин се е стабилизирала, дълбоко се заблуждават, защото авторитарната централизация и "стабилизация" стана възможна изцяло благодарение на свръхнадценените цени на енергоресурсите. На практика твърдото авторитарно управление, крепящо се върху замразен баланс на паразитни - енергоекспортни - олигархични интереси в корпоративния елит на върха в Кремъл, създава потенциално големи заплахи за вътрешната стабилност в условия на криза.

"Циментираната" олигархия е политическа система на паразитиране върху природните енергийни ресурси на Русия. Когато цените им на световния пазар паднат, Русия неизбежно влиза в криза. Кремъл целенасочено планира и осъществява текущата газова блокада, за да предотврати и експортира назряващата криза на собствения си политически олигархичен режим.

Целите на Москва са две: първо, да се накаже и компрометира непослушната Украйна, изправена пред финансов банкрут след ултиматума на "Газпром" и, второ, да се упражни силен натиск върху мекушавата Европа, склонна да се приспособява към

всяко руско поведение. Тази блокада е опит да се застави Европа да се примири, че Русия ще я снабдява с нужните ѝ ресурси, но на монополно определени високи цени. Кризата идва, за да ни каже, че "Газпром" ще бъде партньор, ако Европа плаща тези цени. Ако откаже да ги плаща, подобни кризи стават неизбежни - ето руското послание към Европа. И именно последствията върху най-уязвимите страни, каквато е България, са илюстрация какво може да стане в Европа, ако тя не слуша "Газпром" и не иска да плаща монополните високи цени за газа.

Но няма ли бумерангът да се върне към "Газпром" - на края всички да се обърнат срещу Русия, която вече загуби и малкото доверие като доставчик и търговски партньор?

- Аргументи като конвенционален разум и престиж не играят голяма роля в руското мислене и поведение в подобни обстоятелства. Разбира се, че Русия загуби изключително много не само от търговския си престиж, но и от имиджа си на прогнозируем партньор. На практика обаче руската държава е свикнала да играе ва банк. Това е нецивилизовано отношение не само към партньорите на страната, това е нецивилизовано отношение и към самата Русия - да спреш с едно завъртане на крана газа за Европа, след като десетилетия си правил всичко възможно, за да монополизираш доставките за тези страни, демонстрира изключително примитивно и арогантно отношение към твоите собствени ангажменти и договорености. Обида е не само към потърпевшите, но и за самото достойнство на Русия, страна с претенции да бъде велика сила в съвременния свят.

Как оценявате поведението на ЕС, прояви ли се европейска солидарност?

- На политическо равнище мобилизацията беше бърза, веднага бяха създадени екипи за преговори и за оценка на ситуацията, беше обещана подкрепа за България и Словакия. Ситуационната реакция на ЕС беше адекватна. Проблемът на Европа е в дългосрочната стратегия, в принципното отношение на ЕС спрямо Русия. ЕС не е в състояние да разработи и развие цялостна политика за енергийна сигурност и единна политическа стратегия към Русия. В ЕС са налице различни тенденции към третиране на Русия и на въпроса за енергийната сигурност. Има политически кръгове в Холандия, Великобритания, Полша, прибалтийските републики, които настояват за по-единна и твърда политика към Москва, изхождайки от обстоятелството, че Русия е фактор, базиран върху силово разбиране на съвременния свят и международните отношения. Кремъл по никакъв начин не бил могъл да бъде разглеждан като партньор в рамките на европейската доктрина за сигурност чрез взаимна зависимост. От другата страна, преди всичко Германия, която засилва геополитическата си обвързаност с Русия, както и зависимостта си от руските енергийни доставки, играе ролята на мощен адвокат на Москва в Европа, склонна е да пренебрегне всички предизвикателства от Кремъл, за да придвижи ЕС към по-силна зависимост от Русия. Германските социалдемократи се опитват подобно на щраус, скрил главата си в пясъка, да negliжират факта, че Русия не е част от манталитета и от институционалната обвързаност на Европа, че Русия е заинтересувана от дългосрочна дестабилизация, провал и подчинение на Европа на руските цели за стратегическа хегемония.

Как ЕС може да преодолее своята разпокъсаност и липса на единна енергийна политика? Тъкмо газовият конфликт не дава ли шанс на европейците да предприемат най-сетне действия за освобождаване от зависимостта от Русия?

- На концептуално равнище проблемът се осъзнава от всички. Като политически и институционален механизъм за вземане на решения обаче Европа е твърде далеч от ефективност в общата външна политика и политиката за сигурност. За всички е очевидно, че трябва да се побърза със строежа на газопровода "Набуко", да се диверсифицира европейското - особено източноевропейското - енергийно портфолио, да се приемат определени принципи и норми, определящи общия интерес на ЕС в сферата на енергетиката и като цяло спрямо Русия, които да бъдат задължителни за всички. За съжаление в Европа засега няма предпоставки за подобно единство. Дори предизвикателства като тази тежка зима, която ни наложиха от Москва, едва ли ще доведат до бързо раздвижване на механизмите за обща европейска политика. Проблемът на Европа е не само в разминаването на интересите на една или друга страна към Русия. Проблемът е, че през последните две десетилетия Москва успя да възпроизведе в новите политически режими на Изток (в България, Словакия, други балкански държави) своето изключително силно влияние (политическо и икономическо), базирано вече не върху идеология, а върху мрежите на бившите комунистически спецслужби, функциониращи като системи на организираната престъпност. Инструментът на това влияние е гигантската системна корупция, на която са подложени новите стари политически и стопански елити на бившите съветски сателити в Европа от страна на Москва. Корупционният натиск е основният механизъм за инжектирането на ЕС и НАТО с "троянски коне" начело на политическото управление в новите членки. Наличието на руски "троянски коне" в Европа възпрепятства създаването на единна европейска външна политика, тъй като решенията в ЕС се вземат с консенсус.

В този контекст какво е поведението на България?

- За съжаление поведението на България при настоящото правителство и особено при сегашния президент е демонстративен пример за държава - "троянски кон". Вместо да се насочи към извличане на максимални придобивки от полуподареното членство в ЕС и НАТО, България начело със сегашните президент и правителство направи всичко възможно, за да инжектира Европа с цялата си уязвимост от Русия. Имам предвид както заварената монополна енергийна зависимост на България от Русия, така и дългосрочното й целенасочено задълбочаване посредством ключови проекти като АЕЦ "Белене" и новия договор между "Булгаргаз" и "Газпром". Не бих искал безусловно да прибавям проекти като "Южен поток" и "Бургас - Александруполис", защото сами по себе си те биха могли да бъдат печеливши, но в контекста на монополната ни енергийна зависимост само засилват руския монопол и българската уязвимост.

Какво пропусна да направи българското правителство в последните 3 години след аналогичната ситуация с Украйна през 2006 г.?

- Под натиска от Москва българското правителство анулира един, с годините все по-изгоден, договор с "Газпром" и подписа нов, който продължава да бъде таен, особено в

анексите си. Базовият договор все пак е депозиран в Народното събрание и по думите на опозиционни депутати, които са имали достъп до него, съдържа редица клаузи, свършено различни от декларираните от бившия енергиен министър Румен Овчаров. Според обясненията на Овчаров с договора "Газпром" поел дългосрочни ангажименти, а ползата на България щяла да расте във времето. Оказа се обаче, че ангажиментът на "Газпром" е две-тригодишен, до 2010 г. (сега се вижда, че на практика е нулев), а българското правителство в лицето на Румен Овчаров е нанесло тежък удар върху българските национални интереси. Аз лично бих отправил въпрос директно към г-н Овчаров - в качеството си на български енергиен министър ли е подписал този договор или в качеството си на мотивиран служител на "Газпром"? Този договор е рамката на българската уязвимост от "Газпром".

На второ място, всички тези елементарни неща, които в момента правителството се кълне, че ще направи бързо - байпасите към турската, гръцката, румънската газопреносна система, което е обвързване с европейската газопреносна система - можеха да бъдат направени досега, и то не само от настоящото, но и от предходното правителство. Но те не бяха направени, тъй като в неформалните ангажименти към "Газпром" може би е било включено и съхраняване на монопола на единствената тръба, по която идва руският газ. Пък и как да се построят тези байпаси към съседите, след като никой не е дал рушвет за такова строителство?